

Áttekintés a Tíz nemzedék és ami utána következik... Vidéki társadalom az úrbérrendezéstől a vidék elnéptelenedéséig (1767–2017) MTA Lendület-projekt első hároméves működéséről - Ujkor.hu

A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében 2019 nyarán megalakult MTA BTK Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport mozgalmas és eredményekben nagyon gazdag három évet tudhat maga mögött. Mint minden hasonló vállalkozásról, a mi kutatásainkról is elmondható, hogy számos esetben a vártnál gyorsabban tudtunk előre haladni, máskor ellenben új, tisztázandó kérdések keletkeztek, s a menet közben felmerült releváns szempontok tisztázása átmenetileg új hangsúlyokat adott kutatásainknak.

A 16 fővel megalakult, mostanra 29 főre bővült kutatócsoport arra szerveződött, hogy a történetírás és a számítógépes elemzés eszközeivel feltárja azokat a rejtett struktúrákat, amelyek segítségével folyamatában ábrázolható nemcsak az egykoron legnagyobb társadalmi tömb, a parasztság szétforgácsolódásának folyamata, de ezzel párhuzamosan a területi egyenlőtlenségekben megmutatkozó regionális fejlettségi különbségek mintázatai és időbeli változásai. A kutatócsoport három pillér alá integrált hét témakör mentén kezdte meg kutatásait, úgymint:

I. Nagybirtok a magyar társadalomban

- - a nagybirtok társadalomformáló szerepe,
  - a Grundherrschaft-Gutsherrschaft tipológia a nemzetközi historiográfiában,
  - a jobbágyfelszabadítás végrehajtása.

II. A vidék hangja és visszhangja

- - a paraszti egodokumentumok feltárása és elemzése,
  - a történeti elitiek vidéképe.

III. A gazdasági fejlettség és az életminőség területi mintázatai

- - a történeti területi egyenlőtlenségek mintázatainak feltárása,
  - Burgenland és Nyugat-Magyarország összehasonlítása.

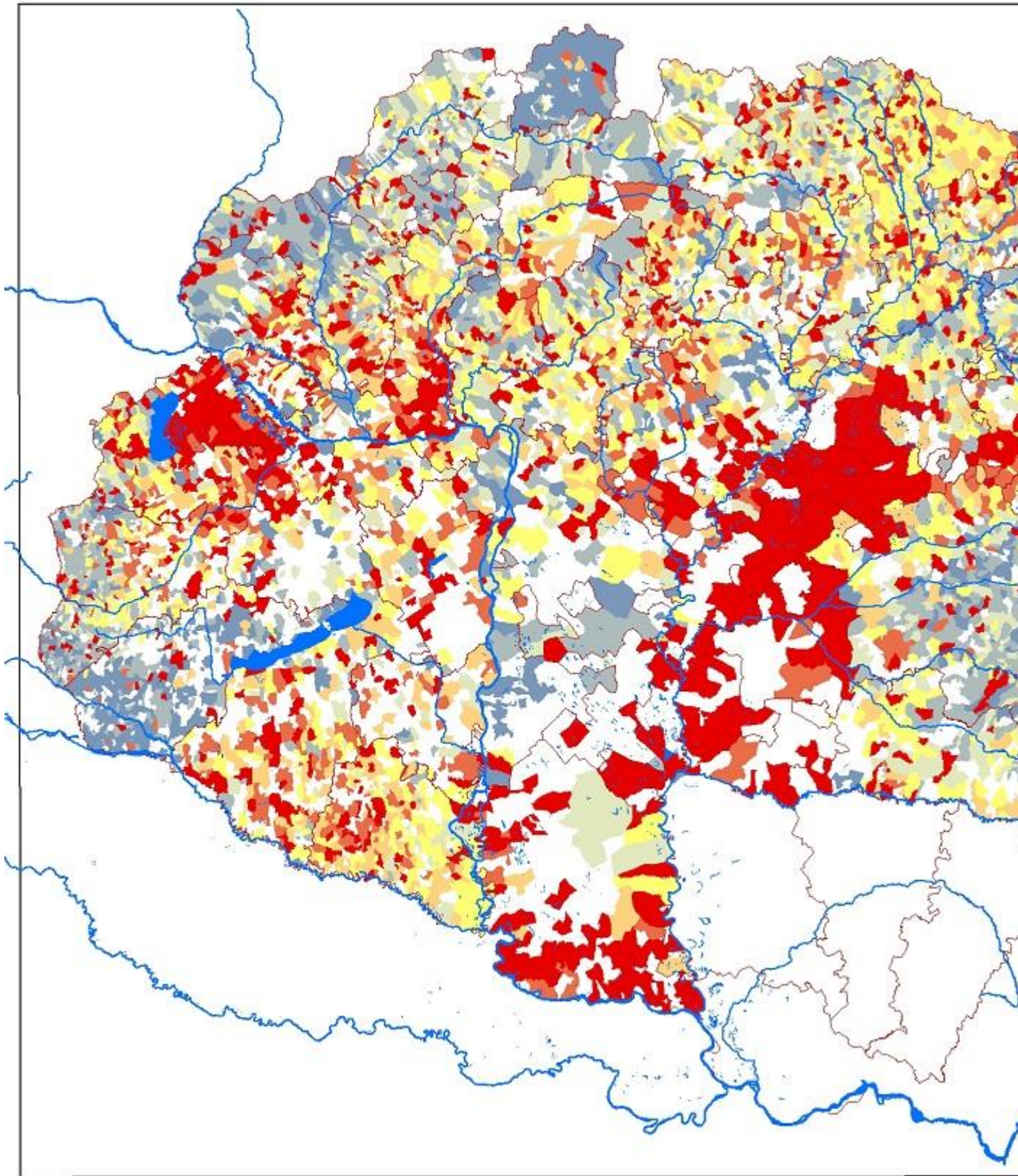
I. pillér: Nagybirtok a magyar társadalomban

Részvevő kutatók: Bagdi Róbert, Demeter Gábor, Dominkovits Péter, Gyenge Brigitta, Hegedűs István, [Horváth Gergely Krisztián](#), Mikle György, Németh Gábor, **Radicsné Andrásfalvy Csenge Zsuzsanna**, Szilágyi Zsolt, Tompa László, Túri Zoltán, Vajda Zsófia

A tipizálás és modellalkotás céljait két irányból tartjuk elérhetőnek. Egyrészt a hazai és a nemzetközi szakirodalom feldolgozásával deduktív módon feltárjuk az uradalomkutatás huszadik századi és jelenlegi trendjeit, különös tekintettel a Grundherrschaft/Gutsherrschaft

kategóriák jelentéstartományára.[1] Másrészt a lentebb részletesen is bemutatott területi egyenlőtlenség-adatbázis segítségével alulról, a községi szint felől építkezve rekonstruáljuk a nagybirtok és a lokális társadalmak szerkezete közötti összefüggéseket. Itt pilot jelleggel az ország szociális feszültségeket hordozó vidékeiről több esettanulmány is kimunkálásra került (ezek főbb téziseit lásd a területi egyenlőtlenségek munkacsoport eredményeinek tárgyalásánál),[2] de hagyományos történelmi eszköztárral a mikrotörténetitől a megyei szintűig terjedő feltárásokat is végeztünk.[3] A harmadik év végére úgy a szakirodalmi feltárás, mint az adatbázis elkészült, a negyedik év feladata a szintézis elvégzése.

Önálló részkutatást képezett a jobbágyfelszabadítás végrehajtásának és ennek hosszú távú következményeinek feltárása. A téma hazai historiográfiájának fényében mostanra tudható, hogy a szakirodalom adataiban oly mértékű, a lokális adatok összehasonlítását lehetetlenné tevő adathiányok, következetlenségek vannak, amelyek nemcsak a jobbágyfelszabadítás végrehajtásának mérlegéről nyújtanak hamis képet, de területileg sem reprezentatívak.[4] A jövőbeli – jelen vállalkozáson már túlmutató – cél, hogy a regionálisan és a késő rendi földbirtoklás típusait tekintve is reprezentatív, nem utolsósorban gazdag forrásadottságú települések vizsgálatával kerüljenek kidolgozásra a jobbágyfelszabadítás végrehajtásának és társadalmi következményeinek lokális modelljei.

Egy összeírtra jutó szántóföld köblös földben, 1720. Forrás: MTA BTK Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport

II. pillér: A vidék hangja és visszhangja

Paraszti egodokumentumok katasztere, önképek szövegelemzése

Résztevő kutatók: Csikós Gábor, [Horváth Gergely Krisztián](#), Ispán Ágota, Kiss László, Mikle György, Ring Orsolya, Szulovszky János

Alapvető célunk volt, hogy az első két év paraszti egodokumentum-gyűjtésének annotációval ellátott tételeit a honlapunkon is közzé tehesük. Jelenleg közel háromszáz tételt tartalmaz az adatbázis,[\[5\]](#) amelyek térképen is fellelhetők.[\[6\]](#) A negyedik évben folyamatban van az időközben fellelt címek feldolgozása is. A munkacsoport tagjai emellett egyéni kutatásaikban is tesztelték az egodokumentumok feldolgozásának lehetőségeit, nehézségeit.[\[7\]](#)

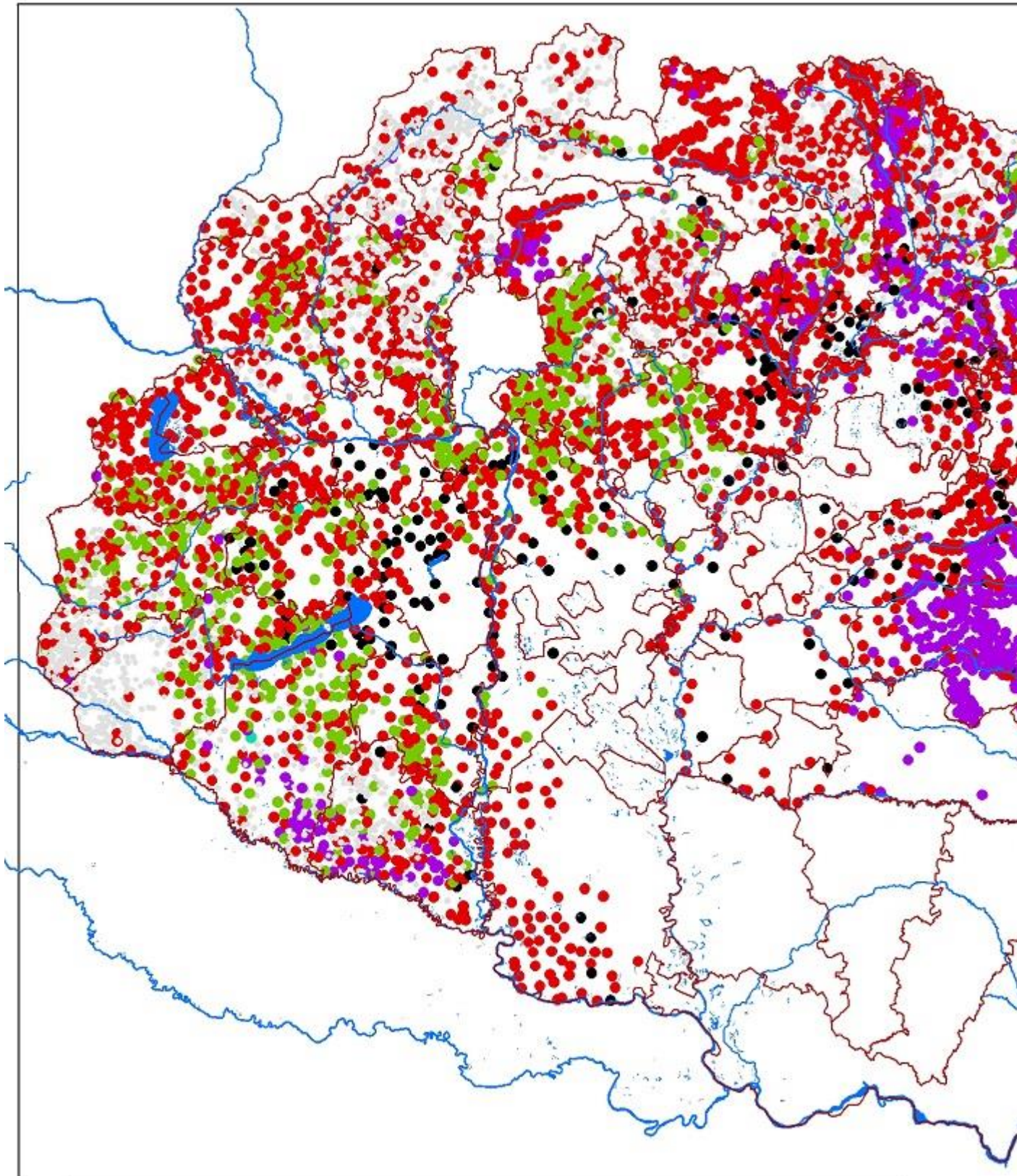
A továbbiakban három irányban folytatjuk a forrásgyűjtést és a feldolgozást.

- A Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumával közösen szeretnénk feltárni és online formában elérhetővé tenni a gyűjteményükben őrzött paraszti egodokumentumokat.
- Az OPNI betegkartotékjai, e sajátos egodokumentum-típus vizsgálatával a mentális zavarokkal kórházba utalt, a kollektivizálás során traumatizált falusi emberek élményanyagát rekonstruáljuk.[\[8\]](#)
- Az egodokumentumok szövegrétegeinek számítógépes elemzését elsőként az úrbérrendezés során felvett úrbéri kilenc pont esetében kíséreljük meg. Itt megkezdtük a pdf-ben rendelkezésre álló forráskiadványokból az elemzés alapjául szolgáló kulcsszavak, fogalmak kigyűjtését. A vizsgálat egy modellalkotási kísérlet: egyrészt szeretnénk elkülöníteni a vármegyei adminisztráció által használt szófordulatokat a tényleges paraszti vallomásoktól, másrészt feltárni azokat a paraszti narratívákat, identitásrétegeket tükröző szöveghelyeket, amelyek egyik szélső típusa az alávetettségbe belenyugodó jobbágy, a másik pedig az autonómiával bíró, cselekvő, a majdani parasztpolgár ethoszát hordozó gazda.

A magyar elitek paraszt- és vidékképe

Résztevő kutatók: Csikós Gábor, Gárdonyi Máté, [Géra Eleonóra](#), Klestenitz Tibor, Koloh Gábor, Nagy Károly Zsolt, Petrás Éva

E munkacsoport tagjai egyéni kutatómunka keretében tárják fel, hogy a funkcionális értelemben vett elitek, azaz a társadalom egy-egy alrendszer felett tényleges rendelkezési jogosítványokkal, erőforrásmonopóliummal rendelkező személyek egy-egy korszakban miként vélekedtek a falusi, paraszti élethivatású népességről. Az már az eddigi kutatásaink alapján is kiderült, hogy az elitek különböző csoportjai csak későn és saját érdekeik mentén reagálnak a vidéki társadalom problémáira. A paraszti népesség gondjai elsősorban nem saját jogon, hanem a magyarság (vs. nemzetiségek), a vallásos hit (vs. szekularizáció) és a potenciális ipari munkaerő (vs. kivándorlás) szemszögéből kerültek mérlegre. Csak Trianont követően válik társadalompolitikai kérdéssé a falusi népesség megannyi problémája. A késő-rendi és részben a polgári korra vonatkozó áttekintések mostanra elkészültek,[\[9\]](#) jelenleg a huszadik századot érintő fejezetek összeállításán dolgozunk.

Egyházi és oktatási intézmények együttes meglete, 1775. Forrás: MTA BTK Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport

III. pillér: A gazdasági fejlettség és az életminőség mintázatai

Területi egyenlőtlenségek a történeti tájban (1720–2016)

Részvevő kutatók: Bagdi Róbert, Bán Gergely, Bottlik Zsolt, Buzgó Gábor, Demeter Gábor, Gyenge Brigitta, Jankó Ferenc, Mikle György, Németh Gábor, Papp István, Pénzes János, **Radicsné Andrásfalvy Csenge Zsuzsanna**, Szilágyi Zsolt, Szulovszky János, Turi Zoltán, Vajda Zsófia

Az átfogott időtartamot és a kitűzött feladatokat tekintve is nagyszabású, a kortárs nemzetközi tudományos életben is egyedülálló vállalkozás kiindulópontját a GISa Hungarorum projekt (2015–2017) századfordulós adatbázisa képezte.[\[10\]](#) Jelen projekt keretei között az volt a cél, hogy a 18. századtól, a török-kuruc háborúk lezárulta és az ország középső területeinek újraneépésedésétől indulóan alkothassunk képet a területi fejlettségi különbségek kialakulásáról, változásairól, mintázatairól. A hosszabb távú cél, hogy a 18. századi adatok képezzenek hidat a török koron át (Simon Éva projektje[\[11\]](#)) egészen a középkorig (F. Romhányi Beatrix projektje[\[12\]](#)), s idővel így a magyarországi társadalomfejlődés hét évszázadának területi fejlettségi változásairól lehessen érvényes megállapításokat tenni.

Célunk az volt, hogy a prestatisztikus korból minél több, lehetőleg községsoros szinten adatolt forrást építsünk be adatbázisunkba. Mivel a szóban forgó feudális összeírások szinte kizárólag a nemnemes népeiségre vonatkozóan keletkeztek, a bennünket alapvetően érdeklő agrártársadalomról igen sokféle információhoz jutottunk. Tétélesen nem soroljuk fel valamennyit, de ilyen az 1720 adóösszeírástól kezdődően, az 1728-as összeírás, az 1730-as évek céhes összeírásai, az 1750-es erdélyi adóösszeírás, az úrbérrendezés anyaga, a *Lexicon locorum*, a józsefi kataszteri felmérés töredékesen fennmaradt anyaga, a józsefi népszámlálás, amelynek eredeti felvételi ívei már nincsenek meg, de rendelkezésre áll az ebből az úrbéres népeiségre vonatkozóan 1786-ban a kancellárián kigyűjtött községsoros anyag. Vályi András háromkötetes művének feldolgozása zárja a 18. századot. A településszintű statisztikák mellett a megyei összesítések is integrálásra kerültek, elsősorban Benda Gyula 1973-ban kiadott gyűjtésére alapozva.[\[13\]](#) A 19. század első feléből rögzítésre került a conscriptio Czirákyana, a Klinger-féle népmozgalmi statisztika[\[14\]](#) az 1830-as évekből, Bácskai Vera hagyatékából pedig az 1828-as összeírás hozzávetőleg 5400 települést átfogó anyaga. Kollégák is sokat segítettek, Gyémánt László Erdélyből az 1750-es adóösszeírás,[\[15\]](#) Fónagy Zoltán az úrbérrendezés,[\[16\]](#) Faragó Tamás a józsefi népszámlálás anyagának rendelkezésre bocsátásával. Nemcsak ezek, hanem lényegében minden új forrás esetében az adatok bevitelével szinte hasonló léptékű feladatot jelentett a településnevek harmonizálása-standardizálása. Amennyiben csak egy karakternyi különbség is adódik, azt az elemzőprogram már új rekordként értelmezi, ezért a települések beazonosítása, majd írásmódjuk egységesítése kikerülhetetlen feladat volt.

A 18. századból így olyan alapvető változókról áll mostanra rendelkezésre országos horizontú, községsoros adatsor, mint a népeiség száma, beszélt nyelv(ek), felekezetek, földek minősége, kiterjedése és jövedelmezősége, fizetett adó mennyisége, ipari jövedelmek, a település rendi kategóriák szerinti társadalmi rétegződése, piackörzetek.

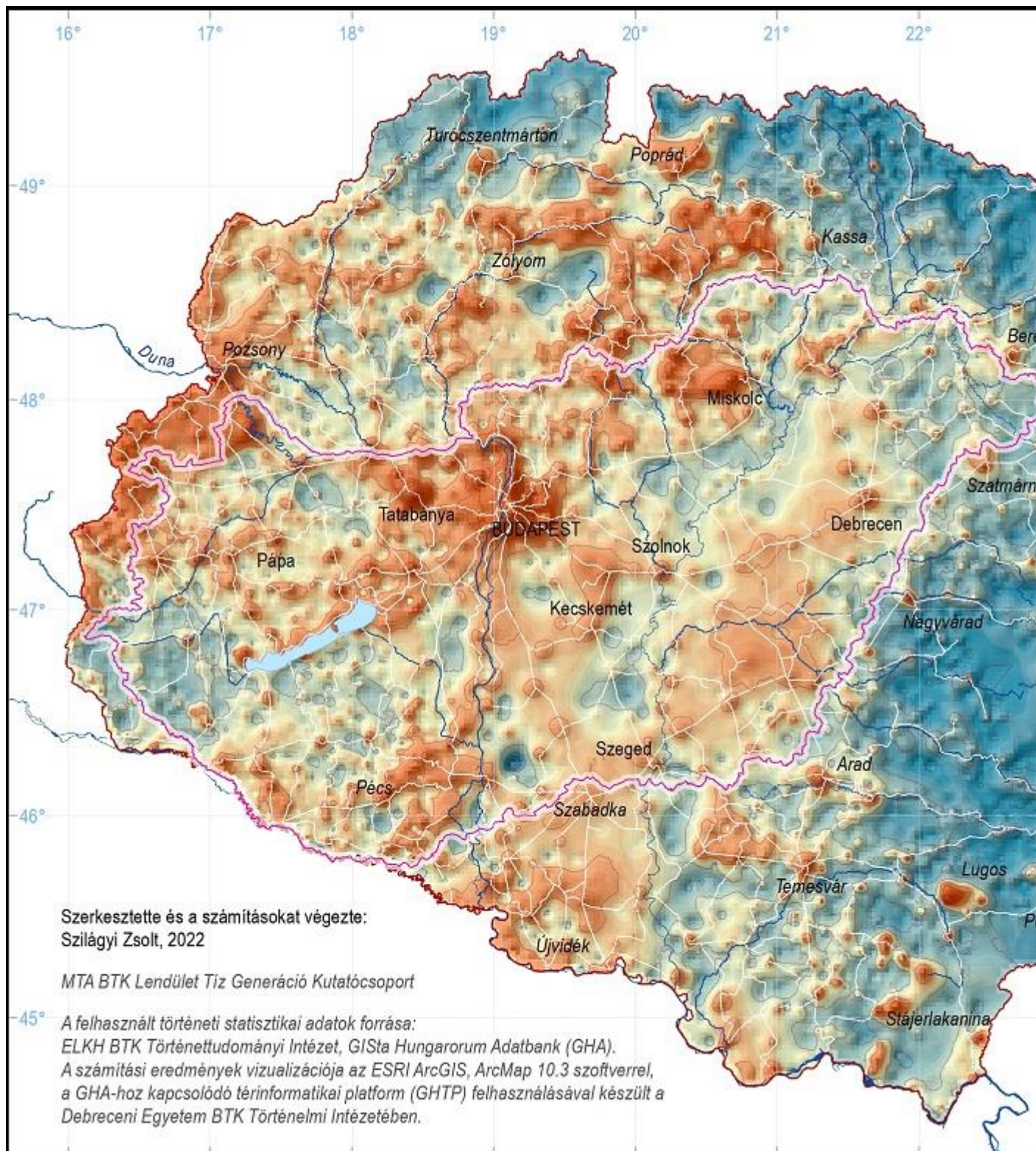
A 19. század második feléből is számos metszetet vettünk. A teljesség igénye nélkül ilyenek az 1865-ös kataszteri, az 1883-as települési jövedelmi és az 1887-ből származó települési élelmiszerstatisztikai adatok, továbbá az 1892. évi Jekelfalussy-féle iparos- és kereskedő címtárból kinyert adatok.[\[17\]](#)

Az 1720 és 1910 közötti időszakra hozzávetőleg 13 ezer településre 200 változó mentén 7 millió adatot gyűjtöttünk össze, illetve kezdtük meg elemzésüket és a térképezést.

A két háború közötti időszakból adatbázisba szerveztük a Hantos Gyula 1926. évi birtokmegoszlási adatait,[\[18\]](#) a Rónai András-féle Közép-Európa atlasz[\[19\]](#) agráradatait, továbbá az 1935-ös földjövdelmi statisztikát és az 500 kh feletti birtokosokat. Rögzítésre kerültek a KSH *Földterület 1895–1984* c. kiadványának adatai, továbbá összekapcsoltuk a CORINE 1970 és 2010 közötti vektorizált területhasználati adatokat a népszámlálási adatokkal.

Eközben több lokális, regionális vagy országos léptékű vizsgálatra is sor került. Ezek közül megemlítjük a történeti Komárom és Esztergom vármegyék Trianont követő szétfejlődését vizsgáló, Erdély 18. század közepi fejlettségi mintázatait elemző és Debrecen 1930-as évekbeli egészségügyi viszonyai bemutató kutatást.

A történeti területi egyenlőtlenségek okainak vizsgálatánál – az időbeli változások feltérképezése mellett – a legfontosabb kérdés, hogy azok mennyiben természeti vagy társadalmi eredetűek, utóbbi esetében pedig milyen szerepet játszik a centrumoktól való távolság. Az adatbázis segítségével olyan többváltozós statisztikai elemzésekre kerülhetett sor, amelyek úgy regionális, mint országos kitekintésben választ adhatnak a bennünket foglalkoztató kérdésekre.

A Kárpátmedence fejlettségi domborzata, 1910.

Az alábbi kérdésköröket tartottuk kiemelten fontosnak:

- a földbirtokmegoszlás, földhasználat és a népesedési mutatók összefüggései regionális mintákon (Ormánság, Békés megye);
- az alföldi vízrendezések hajtóerői és hosszú távú következményei a földhasználatra és a népesedésre;

- a kisbirtok és a nagybirtok termelékenységének rekonstruálása, ennek esetleges változása;
- Erdély fejlettségi viszonyai a felekezeti és nemzetiségi megoszlás tükrében a 18. században;
- A területi fejlettség mintázatainak hosszútávú változásai, illetve hogy a jelen állapotok mennyiben magyarázhatók a múltban bejárt úttal (path dependency).

Tézisjellegű állításaink a következők:

- A Tisza és vízgyűjtőjének 1847 utáni vízrendezését részben klimatikus, részben demográfiai okok kényszerítették ki, de kimutatható gabonatermelés kiterjesztésében érdekelt nagybirtokos lobbierő nyomása is. Az egykori vizes élőhelyek helyén a ma monokulturális gabonatermelésre berendezkedett települések elhúzódó krízise jelentős részben a környezeti adottságokat elhanyagoló földhasználati gyakorlatból fakad. Abból a helyzetből, amikor a biofizikai adottságok és a fennálló gazdálkodási rendszer működése között súlyos és fel nem oldott szerkezeti ellentmondás áll fenn. Számításaink szerint az Alföld a század elején képes volt kielégíteni a lakosság szükségleteit és a belkereskedelem igényeit, így a szabályozás inkább a külpiazi helyzet javulására és a klímaingadozásra adott reakció, mely partikuláris csoportok érdekeit inkább szolgálta, mint az élelmezésbiztonságot. Számításaink szerint gabona ugyanis, kalória/termőterületre vetítve csak a konjunkturális hatások miatt válhatott rentábilisabbá az állattartásnál.[\[20\]](#)
- Az 1750-es összeírás településszintre aggregált kvantitatív elemzése bizonyította, hogy Erdély fejlettségi mintázatában az etnikai viszonyok magyar–román relációban nem játszottak szerepet. Az adatok alapján – egyedül talán Hunyad megyét kivéve – a román parasztok helyzete nem volt rosszabb, mint a magyaroké. Ellenben a Szászföld jól elkülöníthető sajátos indikátorértékei és fejlettsége alapján.[\[21\]](#)
- Több, egymástól független vizsgálat eredménye, hogy az Alföldön a török dúlást követően újratelepült területek gyors fejlődést mutatnak, miközben az északkeleti részeken, ahol megmaradt az aprófalvas szerkezet, a települések nagyobb eséllyel váltak perifériakussá. Ez a kép nemcsak 1786-ra igaz, de még 1910-re is. Ekkor az Alföldön tanyás városok a legfejlettebbek![\[22\]](#)
- Az Alföld leszakadása nem Trianon után indult meg, annak belső periferizálódása, városhiányos térszerkezete már 1910-ben is kimutatható.[\[23\]](#)
- A szociográfiai mozgalom részeként a 30-as években született és a debreceni egyetemen megvédett falukutató szakdolgozatok tanulsága, hogy a diákok általában a saját falujukat kutatták, tehát nem a legszegényebb helyeket keresték fel propagandisztikus céllal. A zömmel a világgazdasági válság idején íródott szakdolgozatok zömének konklúziója, hogy a parasztgazdaságok általában veszteségesek s ennek oka az állami adó, illetve ez billenti át a mérleget a negatív szaldó irányába.[\[24\]](#)
- A debreceni iskolások körében Neuber Ede által végzett felmérés adatainak feldolgozása alapján bizonyítást nyert, hogy a Horthy-korszak azon szlogenje, hogy az állam megtartó ereje a vidéki parasztság, az legfeljebb a fogazat épsége és a testmagasság alapján volt realitás. Minden más paramétert tekintve a városi parasztság, de a városi polgárság életkörülményei is jobbak voltak a „vitézi rend” gyermekeiéénél.[\[25\]](#)
- A Trianonnal kettészakított Komárom vármegyében az első világháború előtt a fejlettségi rangsor végén zömmel a Duna bal partján fekvő települések voltak, addig az első (1919 és 1938 közötti) csehszlovák korszak végére e területen számos település előbbre lépett a rangsorban, miközben a történeti Komárom vármegye északkeleti része,

valamint a Kelet-Csallóköz és a vármegye déli része tartósan alacsonyabb fejlettségű területnek számított. Ezzel együtt az elemzett időszakban nem beszélhetünk a Duna bal és jobb partján fekvő települések szétfejlődéséről, mert sokkal erősebb volt a népesség foglalkozási megoszlása által meghatározott útfüggőség, amely inkább egy keleti-nyugati kettősséggel jellemezhető.[\[26\]](#)

- A kutatássorozat egyik legfontosabb kérdése volt, a nagybirtok dominálta településeken volt-e jobb az életminőség 1910-ben, vagy a kisbirtokos falvakban; illetve a kis- vagy a nagybirtokon volt-e nagyobb a földjövedelem? (Hantos 1926, gazdacímtár 1897, 1935 alapján.) Továbbá ehhez kapcsolódik az a kérdés is, hogy az 1910-es és a mai perifériák egykori kis-vagy nagybirtok dominálta területeken alakultak-e ki, illetve társadalmi oldalról: az egykori jobbágy- vagy zsellértelepülések tekinthetők-e ma inkább periferikusnak? (Mint láthattuk, ennek településföldrajzi okai is voltak).

Az 1865-ös adatok alapján általánosságban a nagybirtok volt a termelékenyebb egy holdra vetítve a tiszta kataszteri földjövedelem alapján.[\[27\]](#)

Hantos 1926-os összeírásának feldolgozása tükrében (a trianoni országterületre) szintén a nagybirtok egy holdra jutó hozama volt nagyobb, és itt a mortalitás is kisebb, ill. egyéb tényezők (vasúttól való távolság, alfabetizáció) is a nagybirtokon volt kedvezőbb (beleértve ugyanakkor a „városi” nagybirtokokat, zömmel legelőket is!). Ez alól a nem szántó dominanciájú nagybirtokok kivételek (erdő, nem mezővárosi tulajdonú legelő).[\[28\]](#) Szintén viszonylag kedvezőtlenek az egyházi nagybirtok adottságai.

Az 1897-es gazdacímtár alapján végzett kutatás (nagy országterület, 1910-es társadalmi-gazdasági-demográfiai mutatók) ugyanezt a képet ismétli, tehát a Hantosnál látott eredmények nem az az oka, hogy kisebb lett az országterület és ezzel a történeti Magyarország sajátos adottságú régiói már nem kerültek beszámításra.

Az 1935-ös gazdacímtár ugyanakkor fordított képet sugall. A trianoni országterületre a településsoros jövedelem és a nagybirtok jövedelme alapján kiszámítható a kisbirtok településenkénti jövedelme, és ez alapján a kisbirtok holdankénti hozama nem volt rosszabb a nagybirtokénál. Ez megegyezik Tóth Tibor és Kerék Mihály számításaival, akik a hozam alapján szintén a kisbirtok nagyobb eredményessége mellett érvelnek a 2 világháború között, miközben Czettler Jenő szerint a két világháború közötti Magyarországon a nagybirtok holdankénti szántóföldi hozama volt nagyobb, Zagorov-Bilimovich-Végh szerint szintén.[\[29\]](#)

A fenti ellentmondások miatt két regionális vizsgálatban a táji sajátosságok szerepét is megpróbáltuk feltérképezni.[\[30\]](#)

A Viharsarokban egyértelműen bizonyítható, hogy 1848 után a nagybirtok kezére került a jobb minőségű föld (Szabó József 1858-as talajtérképe alapján), melynek oka az volt, hogy a vizektől távoli löszhátak korábban, 1780 táján még legelőként hasznosultak, egészen a napóleoni gabonakonjunktúráig, amikor is szántóvá alakították őket. 1848 után ezek a volt legelők – nem lévén telki állományúak – zömmel urasági kézbe kerültek (ráadásul eleve jó minőségük mellett a huzamos állati trágyázás tovább javította őket).

Gémeskút a Viharsarokban. Forrás: Wikimedia Commons

Nem meglepő, hogy a Viharsarokban a nagybirtok 1 holdra jutó hozama sokkal nagyobb volt 1910 táján, ami elsősorban a jobb földminőségnek köszönhető (ugyanis a paraszti és urasági földhasznosítás kb. hasonló volt). Ellenben 1850 előtt még hasonló volt a hozam a két üzemtípus esetében.

A Viharsarokkal szemben az Ormánságban a kisbirtok kataszteri tiszta jövedelme mutatott egy holdra vetítve magasabb értéket. Ennek oka, hogy a nagybirtok jó része, főleg az egyháziak, nem szántó dominanciájúak, ami rontja az átlagos hozamot. (Ez azt is jelenti, hogy a feltételezett római katolikus-református ellentét, ti. az egyházi nagybirtok megfojtja a parasztságot, nem áll meg, legalábbis földhasználat tekintetében nem, mert az egyház földjeinek felosztása sem eredményezhette volna a paraszti szántók jelentős kiterjedését.) Végeredményben az Ormánság problémái nem annyira a birtokmegosztásra, mint inkább a háziipar mint alternatív jövedelemforrás tömeges leépülésére vezethetők vissza.

Ami az 1910-es és 2016-os perifériákat illeti, az egykori nagybirtokok dominálta falvak komplex fejlettségi mutatói 1910-ben magasabbak voltak a kisbirtok dominálta településeknél. 2016-ban viszont már nem ilyen egyértelmű a helyzet, tehát a politikai változások felülírták a mintázatot. Arra kérdésre, hogy vajon az egykori zsellérek vagy telkes jobbágyok dominálta falvak helyzete periferikusabb 1910-ben és 2016-ban, még kevésbé adható egzakt válasz. Izgalmas eredmény, hogy ott ahol a zsellérek aránya egykoron magas volt, ott a fejlettség 1910-es és 2016-os értéke is magas. Ugyanez érvényes a polgárságra is, a két társadalmi csoport mutatói együtt mozognak. Ez megerősíti Benda Gyula keszthelyi mikrotörténeti kutatásainak eredményét: a zsellér kategória, mint rendi-jogi helyzet gyakran nem feleltethető meg a tényleges gazdasági-társadalmi pozíciónak. Ugyanakkor az is tény, hogy a 70-90 százalék közötti telkes jobbágy arány sem produkál fejletlen településeket.

Mivel a kapcsolat erőssége az indikátorok között nem volt erős, ezért felmerült, hogy regionálisan eltérő módon megnyilvánuló jeleségről van szó. Ezért térképre vittük az 1786-os jobbágyarányt és összevetettük az 1910-es[31] és 2016-os perifériák elhelyezkedésével. Az eredmény a vizsgálati terület szűkítésével (2016-ban trianoni országterületen) sem egyértelmű. Fejletlen, periferikus területek egyaránt vannak egykori jobbágy és egykori zsellérfalvak helyén, ellenben a fejlettebb területeken inkább a jobbágyfalvak elterjedése jellemző minden régióban.[32]

Módszertani szempontból jelentett kihívást a 18. századi összeírások indikátorainak alkalmasságvizsgálata az egykori és mai perifériák azonosítása érdekében. Ezeket ugyanis eredendően nem ezzel a céllal írták össze, a változók értelmezése, proxy változók előállítását a jelenkorra vonatkozó vizsgálatokkal való összevetés érdekében komoly előkészületeket igényelt. Nagy eredmény, hogy sikerült a népességnövekedés regionális differenciáit ábrázoló indikátort kialakítani a 18. századra, miként a területhasználat változása is modellezhető volt adatbázisunk segítségével a részletes térképek nélküli korból.[33] A hosszútávú összevetések módszertanát szintén ki kellett dolgozni, [34] miként a perifériák lehatárolásának és belső homogenitásvizsgálatának módszerét is oly módon, hogy az a jelenkori vizsgálatokkal is összevethető legyen.[35] A *longue durée* periféria- és fejlettségkutatások első eredményei (1300–2010) a *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv* 2022. évi kötetében jelennek majd meg. 2023-ban az alapadatok vizuális megjelenítését tartalmazó történeti földrajzi atlasz[36] és interaktív térképes webszerver mellett önálló kötet is kiadását is tervezzük a 18. századdal kapcsolatos fejlettségi vizsgálatok eredményeiről, a fejlettséget okozó és fejlettséget tükröző indikátorok azonosítására alkalmas közgazdaságtani módszerek implementálásával.[37]

Burgenland mint kontrollcsoport – a piaci és az államszocialista berendezkedés eltérő következményei Burgenland és Vas, Győr-Moson-Sopron megyék összehasonlítása tükrében

Résztevő kutató: Jankó Ferenc

Burgenland és Nyugat-Magyarország összehasonlításával arra voltunk kíváncsiak, hogy az egykoron a történeti Moson–Sopron–Vas megyéket alkotó terület mikor és miért kezdett oly látványosan szétfejlődni. A kérdés azért lényeges, mert Burgenland a történeti Magyarország egyetlen területe, ami az osztrák államszerződés 1955. évi megkötése után piacgazdasági és polgári demokratikus keretek között fejlődhetett. Mondhatnánk, hogy Burgenland sikere háttérben az húzódik meg, hogy fejlődési pályájukat tekintve azonos mintázatú területek 1921, illetve 1955 után azonos államszervezet keretei között léteztek. Ez azonban csak részben igaz. Egyrészt Burgenland középső és déli része 1910-ben még magyarországi belső összevetésben is kimondottan elmaradott volt. Másrészt az is látszik, hogy még az osztrák földrajztudományak is mintegy fel kellett fedeznie Burgenlandot, s mesterségesen megteremteni a területi integráció ideológiai-földrajzi érveit.

Kvantitatív összevetésben kiderült, hogy 1955 után a területfejlesztés ausztriai útja, ami igyekezett a városi infrastruktúra minél több elemét eljuttatni a falvakba, már rövid távon is sokkal eredményesebb volt, mint a hazai, ami helyben jobbra csak termelőszövetkezeti munkahelyet volt képes felkínálni. A magas szintre fejlesztett, alternatívákat nyújtó közlekedési hálózatnak köszönhetően a tömeges ingázás Ausztriában nem indított be a községekben olyan elvándorlás-spirált, mint idehaza. Ezzel szemben Magyarországon a közlekedési infrastruktúra végzetes elhanyagolása lényegében alternatíva nélkül tette fel a menni vagy maradni kérdését.[\[38\]](#)

* * *

Az alakuló ülés csoportképe.

A kutatócsoport mandátuma 2024 június végéig tart. A még hátralévő időszakban eredményeinkről az érdeklődők a www.10generacio.hu honlapon tájékozódhatnak.

[Horváth Gergely Krisztián](#) – Demeter Gábor

[1] A kérdéskört önálló workshop keretében jártuk körbe, vö. [Horváth Gergely Krisztián](#): Nagybirtok és területi egyenlőtlenségek a történeti Magyarországon Beszámoló az MTA BTK Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport uradalomtörténeti műhelyéről. (Sopron, Megyei Levéltár könyvtárterme 2020. február 26-27.) *Soproni Szemle*, (74) 2020. 4. 510–512. Az angol nyelvű irodalomra lásd Mikle György: Nagybirtok és vidéki társadalom az „Elbától keletre”. Vitakérdések a nemzetközi szakirodalomban. *Századok*, (155) 2021. 2. 247–261. A legújabb német agrártörténeti összefoglaló perspektívájából lásd [Horváth Gergely Krisztián](#): Párhuzamos narratívák nemzeti látószögben. Stefan Brakensiek – Rolf Kießling – Werner

Troßbach – Clemens Zimmermann (Hrsg.): Grundzüge der Agrargeschichte 1–3. Böhlau Verlag, Köln–Weimar–Wien, 2016. 1. Rolf Kießling – Frank Konersmann – Werner Troßbach: Vom Spätmittelalter bis zum Dreißigjährigen Krieg (1350–1650). Mit einem Beitrag von Dorothee Rippmann. 2. Reiner Prass: Vom Dreißigjährigen Krieg bis zum Beginn der Moderne (1650–1880). Herausgeben und eingeleitet von Stefan Brakensiek, mit einem Beitrag von Jürgen Schlumbohm. 3. Gunter Mahlerwein: Die Moderne (1880–2010). Herausgeben von Clemens Zimmermann. In: Csikós Gábor – Hegedűs István – [Horváth Gergely Krisztián](#) – [Ö. Kovács József](#) (szerk.): *Fénytörésben. Struktúrák, lokalitások, mintázatok (Vidéktörténet 3.)* ELKH BTK, Budapest, 2021, 251–254.

[2] Például Demeter Gábor – Szilágyi Adrienn – Túri Zoltán: Földminőség, nemesi érdekérvényesítés, jövedelmezőség a Tiszántúl déli részén a 18–19. században. *Századok* (155) 2021. 2. 285–316.; Demeter Gábor – Koloh Gábor: Birtokstruktúra és jövedelmezőség az Ormánságban és környékén. A Siklósi és Szentlőrinci járás gazdálkodása (1893–1935). *Agrártörténeti Szemle*, 61. 2020. 1–4. 25–76.

[3] Dominkovits Péter: 18. századi gazdasági utasítások a Győr megyei Tóközből. Megjelenés alatt; Dominkovits Péter: A Mária Terézia-kori úrbérrendezés Sopron vármegyében (1767) *Arrabona* 60. 2022. 97–114.; Hegedűs István: Jobbágyterhek és adózás Andrassy-birtokokon az úrbérrendezést követően. In: Csikós Gábor – Hegedűs István – [Horváth Gergely Krisztián](#) – [Ö. Kovács József](#) (szerk.): *Fénytörésben. Struktúrák, lokalitások, mintázatok (Vidéktörténet 3.)* ELKH BTK, Budapest, 2021, 71–84.; [Horváth Gergely Krisztián](#): Anyagi kultúra és gazdaság egy elárvult uradalomban. *Arrabona* 60. 2022. 143–200.; Koloh Gábor: „Szántani lehet, de vetni nem muszáj” Az ormánsági egykézés története (1790–1941). ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2021. (A vidék vonzásában 1.); Tompa László: Három generáció a nobilitas margóján. A hetényi Bedő család 18. századi története. *Sic Itur Ad Astra* 73. (2021) 89–110.; Tompa László: A szerződéses jobbágyság rendszerének regionális mintázatai. Hat vármegye gyakorlatának összehasonlítása. *Századok* (155) 2021. 2. 263–283.; Tompa László: *Az újszerzésű Batthyány-birtokok regenerációja a XVIII. században* (disszertáció, ELTE BTK, 2022); Tompa László: Törpebirtokostól az óriás uradalomig: a szerződéses jobbágyság rendszerének regionális mintázatai II. Veszprém, Sopron, Borsod és Bihar vármegyék gyakorlata. *Történelmi Szemle* 2022. 2. 269–293.; [Horváth Gergely Krisztián](#): Wiens Anziehung. *Die Bedingungsgefüge der Agrarkommerzialisierung im Komitat Wieselburg in der ersten Hälfte der 19. Jahrhunderts*. Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien – Collegium Hungaricum, Wien – Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, 2022. 412 oldal (Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien. XVIII.)

[4] [Horváth Gergely Krisztián](#): A magyarországi jobbágyfelszabadítás végrehajtása és történelmi percepciói. *Történelmi Szemle* 2022. 2. 251–267.

[5] A gyűjtésben és az annotálásban Csikós Gábor, Ispán Ágota Lídia és Szulovszky János vettek részt. <https://www.zotero.org/groups/4520852/egodokumentumok/items/9XJJSX2N>

[6] A térkép Mikle György munkája. <https://10generacio.hu/hu/eredmenyek/paraszti-egodokumentumok>

[7] Csikós Gábor: Remaining an Outsider. An Eighteenth-Century Diary of a Hungarian Nobleman. *European Journal Of Life Writing*, (9) 2020. 113–132. <https://ejlw.eu/article/view/35739/34623> Csikós Gábor: Panaszok a Jászságból. In: Pethő,

László (szerk.): *Jászsági Évkönyv*. Jászsági Évkönyv Alapítvány, Jászberény, 2020, 59–68. online: http://epa.oszk.hu/02200/02295/00028/pdf/EPA02295_jaszsagi_evkonyv_2020_059-068.pdf Csikós Gábor: Fénytörésben. A Jászság helyi tapasztalatai és a hivatalos történelemszemlélet kölcsönhatásai helytörténeti dolgozatokban (1965–1970) In: Fejér Tamás – Gálfi Emőke (szerk.): *A rendtartó történész. Tanulmányok Imreh István születésének századik évfordulójára*. Erdélyi Múzeum Egyesület – Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest – Kolozsvár, 2021. 161–176.; Szulovszky János: „Mentek tik... az orosz szovjet paradicsomba, amit leromboltatok, majd felépítitek!” Élet és halál a dnyepropetrovszki lágerben egy parasztember visszaemlékezése tükrében (1945–1948) In: [Bognár Zalán](#) – Muskovics Andrea Anna (szerk.): *GUPVI, GULAG – Magyarok a szovjet lágerbirodalomban 1944/45–2019/20. A Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága VIII. nemzetközi konferenciájának tanulmánykötete*. Miskolc, Gulág- és Gupvikutatók Nemzetközi Társasága, 2021. 359–414.

[8] Mostanáig e témakörben megjelent: [Csikós Gábor: Countryside Modernized or Traumatized? Rural Mental Health in Hungary after the Collectivization of Agriculture](#). *Revista Hiperborea* (7) 2020. 1. 74–98.; Csikós Gábor: „... mennél több bolondot kell termelni az államnak” A társadalom alakíthatóságának élettani határai, 1952 *Történelmi Szemle*, 2022. 2. 295–313.; Csikós Gábor: “Countryside simplicity” A protective or risk factor of suicide? *Austrian History Yearbook* (megjelenés alatt)

[9] Gárdonyi Máté: A katolikus alsópapság vidékképe a késő jozefinista korszakban. In: Csikós Gábor – Hegedűs István – [Horváth Gergely Krisztián](#) – [Ö. Kovács József](#) (szerk.): *Fénytörésben. Struktúrák, lokalitások, mintázatok (Vidéktörténet 3.)* ELKH BTK, Budapest, 2021, 57–69.; Gárdonyi Máté: „A vidék a mi terünk” Egyházpolitikai harc, katolikus társadalomszervezés és a vidék problémái a XIX. század végének Magyarországon. *Történelmi Szemle* 2022. 2. 327–338.; Petrás Éva: Nyeregben a vidék. Közéltések a reformkori politikai elit idő- és térszemléletének változásához. *Századok*, (155) 2021. 2. 233–246. Esettanulmány jelleggel: Koloh Gábor: Skerlecz Miklós *Desciptiójának* vidékképe. In: Csikós Gábor – Hegedűs István – [Horváth Gergely Krisztián](#) – [Ö. Kovács József](#) (szerk.): *Fénytörésben. Struktúrák, lokalitások, mintázatok (Vidéktörténet 3.)* ELKH BTK, Budapest, 2021, 85–98.; Koloh Gábor: „Nálunk a dollár rendes fizetési eszköz.” A magyar gazdasági elit vidékképe a kivándorlási ankétokon (1907–1908) Megjelenés alatt. [Géra Eleonóra](#): „Szerény, de próféta és harcos fiatalember” – Töltéssy Zoltán, az ifjúsági vezető. In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó, 2021, 33–54; Petrás Éva: A szociális kérdés alakváltozatai. Czettler Jenő mezőgazdasági szociálpolitikai koncepciója. *Történelmi Szemle* 2022. 2. 315–326.

[10] Az eredmények angol nyelvű összefoglalását a projekt keretén belül lásd: Demeter Gábor: Territorial Disparities and Uneven Development in Hungary During the Time of Dualism. In: Gyáni, Gábor (ed.): *The Creation of the Austro-Hungarian Monarchy. A Hungarian Perspective*. Routledge Taylor & Francis Group, New York, 2021, 291–325.

[11] [Vö. Sz. Simon Éva](#) – [Hegyí Klára](#) – [Demeter Gábor](#) – [Sudár Balázs](#) – [Fóti Miklós](#) – [Dorogi Ilona](#) – [Nagy Béla](#) – Záros Zsolt – [Kollányi László](#) – Kollányi Péter: [Databases of cadastral surveys \(tapu defteris\) of ottoman Hungary and its frontier zones \(16–17th c.\)](#) Archivum Ottomanicum 2020. (37) 1. 259–272.; [Gábor Demeter](#) – [Éva Simon](#) – [Klára Hegyí](#) – Zsolt Záros – [László Kollányi](#) – Péter Kollányi: [Some spatial and temporal aspect of Ottoman accommodation in the Hungarian Kingdom – the possibilities of visualization in](#)

[GIS](#). In: Hatice, Oruç – Mehmet, Yildirim – Songül, Kadioğlu (szerk.): *2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi. Cilt. 1.* Ankara, Ankara Medya, 2019, 393–404.

[12] [F. Romhányi, Beatrix: A középkori magyar plébániák és a 14. századi pápai tizedjegyzék. Történelmi Szemle 2019. \(61\) 3. 339–360; F. Romhányi Beatrix: Az Alföld Árpád-kori népesedési és birtokviszonyai a tatárjárás előtt. Történelmi Szemle 2021. \(63\) 2. 161–191.; F. Romhányi, Beatrix: Plébániák és adóporták – A Magyar Királyság változásai a 13–14. század fordulóján. Századok 2022. \(156\) 5. 909–942.](#)

[13] Benda Gyula: *Statisztikai adatok a magyar mezőgazdaság történetéhez, 1767–1867.* (Számok és történelem 1.) KSH, Budapest, 1973.

[14] Klinger András (szerk.): *A népmozgalom főbb adatai középként 1828–1900.* I–VIII. köt. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1972–1984.

[15] Gyémánt, Ladislau – Remus Câmpeanu – [Anton Dörner](#) – [Florin Mureşan](#) – [Amalia Gyémánt](#): *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750*, Editura Enciclopedică, București, 2009-2016.

[16] Vö. [Fónagy, Zoltán](#): *A nemesi birtokviszonyok az úrbérrendezés korában. Adattár I-II.* Budapest, MTA BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 2013.

[17] Utóbbi feldolgozására lásd Szulovszky János: A magyarországi városok életvilága a foglalkozások tükrében 1892-ben. *Századok*, (155) 2021. 2. 317–352.; Szulovszky János: Kereskedők a Felföldön 1892-ben. In: Tamás Edit – Kókai Sándor (szerk.): *Felföld: tájak, népek, tevékenységek (895–1920)*. Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma, Nyíregyháza–Sárospatak, 2021, 93–112.; Szulovszky János: A nemes- és színesfémművesség mesterei Magyarországon 1892-ben. In: Cseh Fruzsina – Kiss Viktória – Szulovszky János (szerk.): *A nemes- és színesfémek régészete, története, és néprajza a Kárpát-medencében. Készítéstechnikai, archeometriai és társadalomtörténeti megközelítések.* (Az anyagi kultúra a Kárpát-medencében 6.) ELKH BTK, Budapest, 2021, 187–200.

[18] Hantos Gyula: *Magyarország nagybirtok térképe.* Budapest, 1926.

[19] András Rónai (Ed.) 1945. *Középeurópa Atlasz – Atlas of Central Europe.* Államtudományi Intézet – Institute of Political Sciences, Budapest – Balatonfüred. (1945)

[20] Demeter Gábor – Szilágyi Zsolt – Pinke Zsolt: Sártenger és búzatenger. Mérlegen az alföldi gabonakonjunktúra és a vízszabályozások regionális következményei (1720–2020). *Századok* (2022) 5. 963–999.

[21] Demeter Gábor – Mikle György: Regionális különbségek Erdélyben az 1750-es összeírás alapján. *Erdélyi Múzeum*, 2022. 1. 101–120.

[22] Papp István – Péntes János – F. Romhányi Beatrix – Demeter Gábor: A fejlettség regionális mintázatának változása 1330–2010 között a Kárpát-medencében. Megjelenés alatt (Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv, 2022); Szilágyi Zsolt: *Ismeretlen Alföld. A táj területi egyenlőtlenségei a 20. század elején.* ELKH BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 2022, 463 oldal (Magyar Történelmi Emlékek, Értekezések, A vidék vonzásában 3.)

[23] Szilágyi Zsolt: *Ismeretlen Alföld. A táj területi egyenlőtlenségei a 20. század elején*. BTK Történettudományi Intézet, Budapest, 2022.

[24] Bagdi Róbert: Statisztikai módszerekkel mért fejlettség és szociográfiai valóság az 1930-as évek vidéki Magyarországon. Megjelenés alatt (*Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv*, 2022)

[25] Demeter Gábor – Magyarosi Ádám – Bagdi Róbert: *Beteg társadalom. Higiéniai, egészségi és lakhatási viszonyok Debrecenben a két világháború között, Neuber Ede vizsgálatai alapján*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest, 2021. Demeter Gábor – Bagdi Róbert – Magyarosi Ádám: A falusi és városlakó parasztság életminőségének és egészségi állapotának különbségei 1930 körül Debrecen térségében. *Agrártörténeti Szemle*, (61) 2020. 1–4. 77–112. és Demeter Gábor – Magyarosi Ádám – Bagdi Róbert: Tuberkulózis, tetű és pöcögödör. Iskolások higiéniai-egészségügyi állapotának és lakóköörülményeinek társadalmi-területi differenciáltsága Debrecenben a nagy gazdasági válság idején. *Korall Társadalomtörténeti Folyóirat* 2021. (22) 83. 105–135.

[26] Mikle György: Szétfejlődés vagy útfüggőség? Trianon hatásai a fejlettség földrajzi különbségeire a történeti Esztergom és Komárom vármegyék területén. *Tér és Társadalom*, 2022. (36) 1. 19–39.

[27] Tehát nem az összebevétel alapján és az állattartás értéktermelése (és ráfordításai) is hiányoznak. Demeter Gábor: Kiegyensúlyozott fejlődés? Az agrárjövendelmek és adóterhek területi mintázata és változása a dualizmus kori Magyarországon területén. In: Demeter Gábor – Szulovszky János (szerk.): *Területi egyenlőtlenségek nyomában a történeti Magyarországon Módszerek és megközelítések*. Budapest-Debrecen, 2018, 15–46.

[28] Móricz Miklós szerint a nagybirtok általában véve rosszabb demográfiai mutatókat generál. Móricz Miklós Nagybirtok, népszaporodás, népsűrűség. *Magyar Statisztikai Szemle* 1936. 4. 293–309.

[29] Kerék Mihály szerint a kisbirtok jelentősebb állattartása egyenlítette ki a különbséget. Tóth Tibor számításai Kerék álláspontját látszottak igazolni a Dunántúlon az 1930-as években, de a nagybirtokra jutó tőke értéke nagyobb volt, és gyorsabban meg is térült Czettler Jenő 1936 (1995): *Földbirtok-politika*. A Kis Akadémia Könyvtára. Bp. 1936. Kisfaludy Ny. Sárospatak. In: Czettler Jenő: *Mezőgazdaság és szociális kérdés. Tanulmányok és parlamenti beszédek*. Budapest, 42–53; Kerék Mihály: *A magyar földkérdés*. 1939. 361-364; Zagorov, Slavcho D. – Bilimovich, Andrei D. – Vegh, Jenő: *The Agricultural Economy of the Danubian Countries, 1933–45*. Stanford, 1955, 12-22, 50; Tóth Tibor: *A Dunántúli kisüzemek termelése és gazdálkodása az 1930-as években. Kísérlet néhány matematikai-statisztikai eljárás alkalmazására*. (Értekezések a történeti tudományok köréből 102.) Budapest, 1983, 29.

[30] Demeter Gábor – Koloh Gábor: Birtokstruktúra és jövedelmezőség az Ormánságban és környékén. A Siklósi és Szentlőrinci járás gazdálkodása (1893–1935). *Agrártörténeti Szemle*, 61. 2020. 1–4. 25–76.; Demeter Gábor – Szilágyi Adrienn – Túri Zoltán: Földminőség, nemesi érdekérvényesítés, jövedelmezőség a Tiszántúl déli részén a 18–19. században. *Századok* (155) 2021. 2. 285–316.

[31] 1910 vizsgálata azért fontos, mert 1945 után elvileg történhetett volna olyan fordulat, ami felülírja az 1910-ben még meglévő korrelációt a perifériák és a volt zsellérfalvak között. De ilyen összefüggés nem mutatható ki. A vizsgálat irányát megfordítva: amennyiben viszont

2016-ban találunk ilyen összefüggést, ami 1910-ben még nem mutatható ki, az azt jelenti, hogy 1920 és 1990 között olyan beavatkozások történtek az agrártársadalomba, amelyek újra aktiváltak már meghaladottnak vélt fejletlenségfaktorokat! Ilyen lehet például a kollektivizálás.

[32] Demeter Gábor – Péntzes János: *Életminőség és jövedelem – társadalmi-gazdasági-demográfiai viszonyok a nagybirtokon és a kisbirtokon 1900–1940 között és kapcsolatuk a 2000 utáni periodizációs folyamatokkal*. Megjelenés alatt.

[33] Demeter Gábor: A magyarországi területi egyenlőtlenségek gyökereinek kérdéséhez (18. század) *Történeti Földrajzi Közlemények*, 2021. (9) 3. 124–152.

[34] Papp István – Péntzes János – Demeter Gábor: A közlekedési hálózatok és a komplex területi fejlettség időbeli összehasonlító vizsgálata a történelmi Magyarország példáján. *Területi Statisztika* 2021 (61) 4. 445–465

[35] Péntzes János – Demeter Gábor: Peripheral areas and their distinctive characteristics. The case of Hungary. *Moravian Geographical Reports*, 2021. (29) 3. 217–230.

[36] Előzménye: Demeter Gábor – Németh Gábor – Szulovszky János – Bottlik Zsolt – Frisnyák Zsuzsa – Nagy Béla – Beluszky Pál – Radics Zsolt – Nagy Mariann – Jakobi, Ákos et al.: *Kisatlasz a dualizmus kori Magyarország regionális társadalmi-gazdasági folyamatainak tanulmányozásához (1869–1910) / A Historical Geographical Atlas of Hungary for the Analysis of Socio-Economic Phenomena (1869–1910)*. Budapest–Debrecen, Kapitális Kft, 2020.; szintén a projekt keretén belül és Demeter Gábor (szerk.): *Atlasz Magyarország történetének tanulmányozásához. Magyarország a Habsburg Monarchiában, 1850–1869 / Atlas for Studying the History of Hungary: Hungary in the Habsburg Monarchy (1850–1869)*. BTK, Budapest. Történettudományi Intézet, Budapest, 2019.

[37] *Rurális területi egyenlőtlenségek nyomában Magyarországon a 18. században. Módszerek és megközelítések*.

[38] Jankó Ferenc: *Burgenland földrajzi felfedezése. Tudomány, geopolitika és identitás a két világháború között*. Budapest, BTK, 2021; Jankó Ferenc: Változó földrajzi nézőpontok. Burgenland és Nyugat-Magyarország az első világháború előtt és után. *Századok*, (155) 2021. 2. 353–370.; Győri Róbert – Jankó Ferenc: Burgenland or West-Hungary: The aspirations and limits of Austrian and Hungarian geography, 1918–1938 *Journal Of Historical Geography* 2022 (77) 25–37.; Jankó Ferenc – Bottlik Zsolt – Győri Róbert: Vienna's south-eastern hinterlands: regional development in the Austrian-Hungarian border area, 1910–2011. *European Countryside* 2022. (14) 2. 232–257.; [Jankó Ferenc: Csikóhal és darázsderék. Burgenland térképezett földrajza Világtörténet](#) 2022. (44) 2. 301–324.

Horváth Gergely Krisztián – Demeter Gábor